

При этом наиболее значащими ценностями оказались не те, которые касаются личного активного участия молодежи в политической жизни или которые свидетельствуют о ее познавательном интересе к политическим событиям, а те, которые затрагивают глобальные общественно-политические понятия – проблемы политического выбора, свободы, защиты.

Ключевые слова: факторы политической социализации, ценностные ориентации, эмоциональный уровень политически окрашенных ценностных ориентаций, когнитивный уровень политически окрашенных ценностных ориентаций, действенно-практический уровень политически окрашенных ценностных ориентаций.

Dmytrova T. V. To the problem of experimental research of political socialization of Ukrainian students

In the paper the author analyzes the results of experimental research of political socialization of Ukrainian students. The questionnaire was used to study each respondent's attitude towards political events in our country, his or her personal participation in these events. Specifics of students' political socialization as well as their political values were singled out. Based on the analysis of degree of actualization of political value level in the structure of student's consciousness, the author comes to conclusion about prevailing choice of politically biased values at the emotional level ("like"), the lessening of their manifestation at the cognitive level ("important") and little presentation at the practical level ("I do it at present"). The data of primary statistical analysis and factor analysis proves it. The most important were not those values which concern students' personal participation in political life or those which prove certain cognitive interest to political events, but those related to global socio-political notions – the problems of political choice, freedom and defense.

Key words: factors of political socialization, values, emotional level of politically biased values, cognitive level of politically biased values, practical level of politically biased values.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ

О. В. Камінська, м. Рівне

Висвітлено надзвичайно актуальну проблему поширення явища інтернет-залежності в сучасному суспільстві. Обґрунтовано необхідність проведення комплексних досліджень з проблеми поширення інтернет-залежності, зокрема актуальним завданням визнано розроблення методів та засобів її корекції. Наголошено, що соціально-психологічний тренінг є ефективним засобом корекції цього виду адикції. Описано програму авторського тренінгу, визначено його мету та завдання. Тренінг складається з двох блоків, перший з яких спрямований на знайомство учасників, налагодження продуктивної взаємодії, створення атмосфери, сприятливої для саморозкриття учасників групи. Наведено аргументи на користь включення у тренінгову програму вправ, спрямованих на розвиток комунікативних здібностей, формування адекватної самооцінки, оптимізацію самоставлен-

ня, розвиток навичок цілепокладання та здатності до саморегуляції. Другий блок орієнтований на основну роботу, а саме на корекцію проявів інтернет-адикції. Використовувалися вправи, спрямовані на створення образу бажаного майбутнього, вільного від залежності, вироблення відповідного стилю життя. Основний акцент робився на усвідомленні членами групи згубного впливу адитивного агента на їхнє життя, вироблення здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім чинникам, що запускають механізм виникнення адикції.

Ключові слова: інтернет-залежність, адикція, соціально-психологічний тренінг, корекційна програма.

Інтернет-залежність на сьогоднішній день залишається актуальною *проблемою*, оскільки спостерігається постійне збільшення кількості осіб, що демонструють ознаки цього типу адикції. У зв'язку з поширенням інтернет-залежності, яке спостерігається в сучасному суспільстві, важливим завданням, що постає перед психологами, є розроблення дієвих програм профілактики та корекції цього виду адикції.

Дослідники, які вивчають проблему корекції адитивної поведінки інтернет-залежних осіб, описують різні стратегії і методи роботи. Так, Л. А. Ільницька [1] запропонувала декілька шляхів здійснення психологічного супроводу юнацтва, у якого спостерігаються ознаки залежності від інтернету. На її думку, основними напрямками психологічного супроводу інтернет-залежних юнаків і дівчат є врахування таких механізмів соціалізації, як інституційний, традиційний, стилізований та міжособовий; комплексна превентивна робота з адиктами із залученням їхніх родин, педагогів, близького оточення; оптимальна організація дозвілля та життєдіяльності; залучення молоді до здорового способу життя; розширення сфери інтересів особистості, метою якого є подолання адитивної поведінки.

У контексті досліджуваної проблеми слід згадати корекційну тренінгову програму С. В. Федоренко [2], спрямовану на зниження комп'ютерної залежності та поглиблення самопізнання студентів. Це питання розглядала також Н. В. Давиденко [3], яка стверджує, що програми психокорекції інтернет-залежності мають базуватися на методах когнітивної психотерапії. На доцільності психотерапії як засобу корекції інтернет-залежності наголошував і В. Л. Малигін [4], розглядаючи її як найбільш ефективну технологію роботи з адиктами. Не зважаючи на вже наявні напрацювання в зазначеній галузі, відчувається, утім, неабияка потреба в подальших таких дослідженнях, оскільки останнім часом спостерігається значне поширення інтернет-залежності, особливо в молодіжному середовищі.

Мета статті: опис та обґрунтування соціально-психологічного тренінгу як методу, спрямованого на корекцію інтернет-залежності.

Під час дослідження було розроблено та апробовано систему соціально-психологічних тренінгів, спрямованих на корекцію інтернет-залежності молоді. (Під категорією “молодь” ми розуміємо осіб старшого підліткового, раннього юнацького, юнацького та раннього дорослого віку). До цієї системи увійшов тренінг, призначений для зниження рівня інтернет-адикції в цілому, та п'ять тренінгових програм, спрямованих на корекцію кожного окремого виду інтернет-залежності, а саме адикції від комп'ютерних онлайн-ігор, соціальних мереж, азартних онлайн-ігор, веб-серфінгу та кіберсексуальної залежності. При розробці тренінгів за теоретичну основу було взято положення К. Янг та А. Голдберга про структуру інтернет-залежності, а також тезу про динамічність цього явища.

Соціально-психологічний тренінг, спрямований на корекцію інтернет-залежності, був апробований на двох тренінгових групах, кожна з яких складалася з 12 осіб. Робота проводилася з особами старшого підліткового віку, серед яких у рівній кількості були представлені як хлопці, так і дівчата. Групу ми сформували на основі діагностики школярів м. Рівне, у яких на констатуючому етапі дослідження були виявлені виражені ознаки інтернет-залежності та межові її показники.

Для молоді людини важливим аспектом самореалізації і гармонійного розвитку є прийняття з боку однолітків та оточення, вільне спілкування та відчуття належності до соціальної групи. Якщо ж особистість не відчувається зреалізованою в цих сферах життєдіяльності, вона перебуває у стані фрустрації, страждає від зниження самооцінки та самоповаги, у неї виникає комплекс меншовартості. Саме такі особи найчастіше і підпадають під вплив інтернет-залежності, оскільки не мають соціальної підтримки, не володіють навичками саморегуляції та не вміють справлятися зі стресовими ситуаціями, які виникають у їхньому житті. Отже, саме така група осіб виступає об'єктом тренінгової роботи, спрямованої на те, щоб допомогти особистості усвідомити згубний вплив адикції на її життя, сформувати мотивацію до корекції залежності та допомогти їй виробити оптимальне ставлення до користування інтернет-ресурсами.

Програма тренінгів ґрунтується на гуманістичних принципах групової роботи, де кожен член групи сприймається перш за все як особистість, наділена індивідуальними та неповторними рисами і заслуговує на прийняття та повагу як з боку тренера, так і з боку інших учасників. В основу створюваних тренінгових програм був покладений принцип поступовості, який визначав структуру тренінгу, а саме плавний перехід від психологічно нейтральних технік, спрямованих на розкріпачення учасників групи та побудову між ними довірливих відносин, до психологічно складних вправ, що мали на меті безпосереднє пропрацювання зазначеної проблеми. Після таких технік використовувалися вправи, спрямовані на зняття психологічного напруження, що сприяли гармонізації емоційного фону учасників та перешкождали виникненню

негативного ставлення як до самої тренінгової роботи, так і до окремих учасників групи.

Для дотримання принципу поступовості перші п'ять занять тренінгової програми були присвячені знайомству учасників, створенню позитивної психологічної атмосфери, формуванню групової згуртованості, що підвищувало мотивацію членів групи до саморозкриття та вільного висловлювання своїх думок і прояву емоцій. Наступні десять занять були орієнтовані вже безпосередньо на роботу з проблемою інтернет-залежності та містили техніки, спрямовані на глибинне усвідомлення цієї проблеми, створення мотивації до її розв'язання та пропрацювання різних аспектів залежності з урахуванням причини, що її викликала. Кожна основна вправа супроводжувалась актами рефлексії, що допомагало учасникам усвідомити її психологічний зміст і власні відчуття та емоції, які проявлялись у процесі роботи. На закінчення заняття також використовувалися рефлексивні вправи, орієнтовані на підведення підсумків роботи й обговорення думок, почуттів та емоцій, особливо важливих у ході корекційної роботи.

Використання вправ, спрямованих на розвиток комунікативних здібностей, пов'язане з тим, що на констатуючому етапі дослідження було з'ясовано зумовленість більшості випадків інтернет-залежності фрустрацією потреби в спілкуванні. Така фрустрація найчастіше спричинюється недостатнім комунікативним потенціалом особистості, наявністю комунікативних бар'єрів, невмінням налагоджувати та підтримувати гармонійні стосунки з оточенням. Тому розширення поведінкового репертуару особистості, вироблення навичок комунікативної діяльності є одним із засобів оптимізації її соціального життя та розширення сфери контактів.

Вправи, спрямовані на формування адекватної самооцінки, були включені до тренінгів через те, що необ'єктивні уявлення особистості про себе не дають їй змогу адекватно оцінити ситуацію взаємодії, спрогнозувати реакцію оточення на ті чи ті елементи взаємодії з ними, що призводить до збіднення самосвідомості в цілому. Розвиваючи здатність до рефлексії в ході тренінгової роботи, ми намагалися сформувати в особистості Я-концепцію, що характеризувалася б повнотою уявлень про себе, здатністю бачити як свої сильні сторони, так і недоліки. Така позиція сприяє підвищенню мотивації індивіда до самовдосконалення, дає йому змогу визначити справжні причини фрустрації провідних потреб, що задовольнялися в процесі діяльності в інтернеті та призводили до виникнення залежності. Розширюючи власні уявлення про себе та навколишній світ, особистість виробляє здатність до конструктивної взаємодії в процесі міжособових стосунків та подолання внутрішніх конфліктів.

Вправи, спрямовані на оптимізацію самоставлення, були включені в тренінгові програми, оскільки негативне ставлення особистості до себе є джерелом прагнення до самоізоляції. Такий індивід уникає

контактів з оточенням, відчуває труднощі в процесі налагодження взаємодії з іншими людьми, часто страждає від комплексу неповноцінності, що породжує його соціальну закритість для контактів, значною мірою обмежує його здатність до самовираження та самореалізації. Тому вироблення позитивного самоствавлення сприяє здатності акцентувати увагу на тих рисах характеру, які надають особистості перевагу над іншими та схвально оцінюються соціумом. Оптимізація самоствавлення дає змогу розширити уявлення про власні можливості, підвищити рівень самоповаги, комфортніше почувати себе в групі.

Включення в тренінгову програму вправ, спрямованих на розвиток навичок ціле покладання, обґрунтовується тим, що особистість, яка страждає від інтернет-залежності, звичайно не здатна сформувати образ бажаного майбутнього, визначити наближену та далеку мету, визначити цілі, яким повинна підпорядковуватися її діяльність. Враховуючи це, під час тренінгової роботи значна увага приділялася процесу продуктивного цілепокладання зі спрямованістю в реальне життя, що дало змогу змістити акцент з активності у віртуальному світі на справжню діяльність особистості.

Значна увага в процесі тренінгової роботи приділялася також вправам, спрямованим на розвиток здатності до саморегуляції. Вони були включені в програму, оскільки особистість, якій притаманна інтернет-залежність, звичайно характеризується емоційною нестабільністю, нездатністю опанувати власні почуття, емоційними спалахами та нестриманістю. Такі люди вирізняються низькою стресостійкістю, а будь-які конфліктні ситуації призводять до дестабілізації особистості. З огляду на це одним із завдань тренінгової роботи був розвиток навичок саморегуляції. Для цього використовувалися медитативні техніки, релаксаційні вправи, проводилася цілеспрямована робота щодо формування здатності управляти власним психічним станом.

В основний блок тренінгової програми були включені вправи, спрямовані на усвідомлення впливу інтернет-залежності на життя особистості. Завдяки цьому особистість мала можливість оцінити якість свого життя до і після виникнення адикції; відчути, як під впливом залежності змінилися її стосунки з близькими людьми, друзями, колегами, які зміни відбулися в способі її життя, навчальній чи професійній діяльності, самопочутті в цілому. Такий аналіз створює стійку мотивацію до змін, виводить на свідомий рівень згубний вплив інтернет-залежності на всі сфери життя особистості, спонукає адикта до роботи над собою.

Також використовувалися вправи, спрямовані на створення образу бажаного – вільного від залежності майбутнього. Отож особа мала можливість вибудувати проєкцію в майбутнє та порівняти, яким буде її життя, якщо вона продовжуватиме демонструвати адитивні форми поведінки, і яким воно зможе стати, якщо їй вдасться позбутися

залежності. В особи вироблялася віра в можливість змін на краще, що підкріплювало її мотивацію до самовдосконалення.

Основними в тренінговій програмі були вправи, орієнтовані на вироблення стилю життя, вільного від інтернет-залежності. Демонструвалися способи подолання адикції, пропрацьовувалися проблемні моменти, які, власне, і призвели до виникнення залежності.

У процесі проведення тренінгу використовувалися також вправи, спрямовані на розвиток рефлексії. Це дало учасникам змогу усвідомити свої почуття та переживання, що виникали під час пропрацювання різних технік, усвідомити на когнітивному рівні здобутий емоційний досвід. Розвиток рефлексивних здібностей так само сприяв розширенню сфери самосвідомості, здатності до адекватної оцінки себе та навколишньої дійсності, аналізу власної поведінки та саморозуміння.

Після технік, що несли основне смислове навантаження, використовувалися вправи на зняття психологічної напруженості та на розслаблення, що допомагало членам тренінгової групи ефективно працювати протягом усього заняття та запобігало їхньому емоційному виснаженню. Така побудова заняття сприяла підтриманню в учасників позитивного емоційного тла та запобігала виникненню негативного ставлення до тренінгової роботи.

Розроблена нами *програма* складається з 15 занять, що проводяться звичайно два рази на тиждень. Заняття не регламентовані в часі.

Мета тренінгової роботи полягає в корекції інтернет-залежності та виробленні конструктивного ставлення до користування інтернетом, який повинен сприйматися як допоміжний засіб діяльності, а не сфера задоволення провідних потреб особистості. Завдання соціально-психологічного тренінгу: зниження рівня інтернет-залежності; підвищення комунікативного потенціалу особистості; формування здатності до саморегуляції; розвиток здатності до цілепокладання; гармонізація особистості в цілому; розширення поведінкового репертуару; засвоєння моделей продуктивної взаємодії з оточенням; створення можливостей для задоволення особистістю фрустрованих потреб; розвиток здатності до рефлексії; оптимізація самоставлення; розширення Я-концепції.

До початку занять була здійснена певна підготовча робота, зокрема: формування в учасників мотивації до участі в тренінгу; ознайомлення учасників з метою тренінгової роботи; створення передумов до співпраці з тренером; надання інформації про можливості особистості до самовдосконалення, створення первинної мотивації до роботи над собою; інформування про можливі результати тренінгової роботи.

Соціально-психологічний тренінг складався з двох блоків. Перший блок був спрямований на створення атмосфери, сприятливої для саморозкриття та здійснення основної частини роботи. Висувалися такі завдання: знайомство учасників групи; пізнання інших членів групи та самих себе в процесі виконання тренінгових вправ; формування групової

згуртованості; саморозкриття та розвиток рефлексії; формування готовності до змін; створення мотивації до позбавлення від інтернет-залежності; виникнення в групі атмосфери розкнутості, що сприяє вільному висловлюванню учасниками своїх думок та почуттів; виникнення взаємної довіри, що сприяє зняттю психологічних бар'єрів; формування готовності до основної частини роботи.

Другий блок був спрямований безпосередньо на корекцію інтернет-залежності. Провідними були такі завдання: розширення уявлень про специфіку формування та прояву інтернет-залежності; надання інформації про особливості функціонування різних видів інтернет-адикції; усвідомлення згубного впливу інтернет-залежності на особистість; вироблення стійкої мотивації до цілеспрямованої та послідовної роботи над собою з метою корекції залежності; гармонізація особистості; розвиток здатності справлятися з проблемними ситуаціями, не вдаючись до адитивного агента; зміна ставлення до інтернету; зміщення акценту з віртуальної реальності на дійсність; розширення уявлень особистості про себе і про свої можливості; вироблення впевненості в собі; розвиток здатності використовувати здобуті на тренінгу знання та вміння в реальному житті.

Отже, завдання тренінгу відповідно до елементів самосвідомості людини можна поділити на три групи: когнітивні, емоційні та поведінкові. Вправи, орієнтовані на когнітивну сферу особистості, мають на меті усвідомлення особливостей прояву інтернет-залежності та її впливу на різні сфери життя особистості. На свідомому рівні ідеться також про формування в неї прагнення до корекції залежності, що дає відтак змогу розробити стратегію боротьби з адикцією, використовувати здобуті на тренінгу знання на практиці та докладати вольові зусилля в процесі самовдосконалення.

Вправи, орієнтовані на емоційну сферу, впливають швидше на підсвідомість та формують емоційно забарвлене ставлення до власної залежності. Аналізуються емоції, що виникають під час адитивної поведінки, та визначаються фрустровані потреби, які особистість не здатна задовольнити в реальному житті і тому шукає можливості їх задоволення в інтернет-мережі. Індивідові надається можливість на емоційному рівні відчувати різницю між задоволенням, отриманим від віртуальної діяльності, і задоволенням від реальної взаємодії з оточенням, відчувати "сурогатність" почуттів, що виникають під час адитивної поведінки.

Вправи, спрямовані на конативну сферу, мають на меті закріплення на поведінковому рівні стратегій дій, що сприяють побудові гармонійних стосунків з оточенням, комфортному самопочуттю особистості в соціумі, а отже, знижують її прагнення до самоізоляції, яка є однією з причин виникнення інтернет-залежності.

Висновок. Соціально-психологічний тренінг був обраний як форма корекційної роботи, спрямованої на подолання інтернет-залежності молоді, оскільки він передбачає активність усіх членів групи і дає

можливість учасникам пропрацювати спільну проблему. У тренінговій групі учасники могли отримати ефективний зворотний зв'язок, спостерігати в ході розв'язання проблем за способами, що використовуються іншими членами групи. Ще однією перевагою тренінгової форми роботи є можливість учасників взаємодіяти один з одним, долаючи комунікативні бар'єри та виробляючи ефективні способи підтримання контактів. Це важливо, оскільки інтернет-залежні особи найчастіше страждають від соціальної ізоляваності та не володіють навичками конструктивної комунікації. Розроблений нами тренінг можуть використовувати з відповідною метою психологи, соціальні працівники та представники суміжних галузей.

Перспективним напрямком роботи є апробація розробленої корекційної програми та формування соціально-психологічних тренінгів, спрямованих на корекцію окремих видів інтернет-залежності.

Література

1. *Льницька Л. А.* Шляхи здійснення психологічного супроводу осіб, залежних від інтернету, в юнацькому віці / Л. А. Льницька // *Наука і освіта*. – 2011. – №11(Психологія). – С. 57–61.
2. *Федоренко С. В.* Корекційна тренінгова програма для сприяння зниженню комп'ютерної залежності та для самопізнання студентів / С. В. Федоренко // *Практична психологія та соціальна робота*. – 2013. – №1. – С. 28–39.
3. *Давиденко Н. В.* Программа психологической коррекции интернет-зависимого поведения с использованием методов когнитивной психотерапии / Н. В. Давиденко, М. М. Акопова // *Актуальные проблемы психологического знания*. – 2010. – №3. – С. 62–66.
4. *Мальгин В. Л.* Интернет-зависимое поведение. Критерии диагностики, личностно-характерологические факторы риска формирования, профилактика и психотерапия // *Клиническая психология в здравоохранении и образовании : сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с муждунар. участием* – М., 2011. – Т. 24. – С. 36–41.

Reference

1. Ilytska, L. A. (2011). Shliakhy zdiisnennia psykholohichnoho suprovodu osib, zaleznykh vid internetu, v yunatskomu vitsi [Ways of psychological guidance of young people with Internet addiction]. *Nauka i osvita* [Science and education: scientific and practical journal of South scient. Centre of NAPS of Ukraine], 11 (Psycholohiia), 57–61 (ukr).
2. Fedorenko, S. V. (2013) Korekciina treninhova prohrama dlia sprianniia znyzhenniu kompiuternoї zalezhnosti ta dlia samopiznannia studentiv [Correctional training programme for decreasing of computer addiction and students self-knowledge]. *Praktychna psykholohiia ta sociana robota* [Practical psychology and social work: scient. and practical educational journal], 1, 28–39 (ukr).
3. Davidenko, N. V. and Aropova, M. M. (2010). Programma psikhologicheskoy korrekcii internet-zavisimogo povedeniya s ispol'zovaniem metodov kognitivnoy psirhoooterapii [Programm of psychological correction of Internet addicted behavior, by means of cognitive psychotherapy methods]. *Aktualnye problemy*

psikhologicheskogo znaniya [Actual problems of psychological knowledge], 3, 62–66 (rus).

4. Malygin, V. L. (2011). Internet-zavisimoe povedenie. Kriterii diagnostiki, lichnostnoharakterologicheskie faktory riska formirovaniya, profilaktika i psikhoterapiya [Internet-addicted behavior. Criteria of diagnostics. Personal and characterological factors of risks, prophylaxis and psychotherapy]. *Klinicheskaya psikhologiya v zdravookhraneniі i obrazovanii*. [Proceedings of Russian scientific and practical conference with international participation “Clinical psychology in health and education”], Vol. 24, 36–41 (rus).

Каминская О. В. Социально-психологический тренинг как метод коррекции интернет-зависимости молодежи

Освещена чрезвычайно актуальная проблема распространения интернет-зависимости в современном обществе. Обоснована необходимость проведения комплексных исследований по проблеме распространения интернет-зависимости, в частности актуальной задачей признана разработка методов и средств ее коррекции. Подчеркнуто, что социально-психологический тренинг является эффективным средством коррекции этого вида аддикции. Описана программа авторского тренинга, определены его цели и задачи. Тренинг состоит из двух блоков, первый из которых направлен на знакомство участников, налаживание продуктивного взаимодействия, создание атмосферы, благоприятной для самораскрытия участников группы. Приведены аргументы в пользу включения в тренинговую программу упражнений, направленных на развитие коммуникативных способностей, формирование адекватной самооценки, оптимизацию самоотношения, развитие навыков целеполагания и способности к саморегуляции. Второй блок ориентирован на основную работу, а именно на коррекцию проявлений интернет-аддикции. Использовались упражнения, направленные на создание образа желаемого будущего, свободного от зависимости, выработку соответствующего стиля жизни. Основной акцент делался на осознании членами группы пагубного влияния аддитивного агента на их жизнь, выработку способности противостоять внешним и внутренним факторам, запускающим механизм возникновения аддикции.

Ключевые слова интернет-зависимость, аддикция, социально-психологический тренинг, коррекционная программа.

Kaminska O. V. Socio-psychological training as method of correction of Internet addiction of youth

This article describes an extremely topical issue of sharing of Internet addiction in today's society. The necessity of comprehensive research into the extent of Internet addiction, in particular, an urgent task is the development of methods and means of correction. Claimed that the socio-psychological training is an effective way of correcting of this type of addiction. Author described a program of training, its goals and objectives are defined. The training consists of two parts, the first of which aims to introduce participants, to establish productive interaction, to create an environment conducive to self-disclosure in the group. The necessity of inclusion of exercises designed to develop communication skills, the development of adequate self-esteem, the self-optimization, goal setting skills and the ability of selfregulation. The second unit is focused on the basic work, namely correction manifestations of internet addiction. Used exercise aimed to create an image of a desired future, free from dependence, to develop an appropriate lifestyle. The main emphasis was on awareness among group members in context of

addictive agent pernicious influence on their lives, to develop the ability to withstand internal and external factors that trigger the mechanism of addiction.

Key words: Internet addiction, addiction, social and psychological training, correctional program.

ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ВЛАДНО-ПІДВЛАДНУ ВЗАЄМОДІЮ

I. В. Остапенко, м. Київ

Статтю присвячено аналізу особливостей використання проективної техніки “колаж” для візуалізації уявлень студентської молоді про владно-підвладну взаємодію. Розглянуто арт-терапевтичний та дослідницький підходи до інтерпретації візуальних образів у колажах. Запропоновано інтегральну інтерпретаційну схему візуальних репрезентацій, яка містить перелік опорних елементів та враховує особливості просторового розміщення зображень. Визначено специфіку застосування розробленої інтерпретаційної схеми для вивчення уявлень студентської молоді про владні режими (авторитаризм, лібералізм, демократія). Представлено аналіз результатів емпіричного дослідження візуалізації уявлень про владно-підвладну взаємодію в політичній картині світу студентської молоді. З’ясовано сутнісні характеристики та візуальні образи, що розкривають специфіку уявлень молоді про владні режими в площинах раціонального, емоційного та життєвого досвіду, творчої пізнавальної активності.

Ключові слова: проективна техніка, колаж, візуальний образ, інтерпретаційна схема, владні режими.

Проблема. В умовах інтенсивних перетворень, які відбуваються в українському суспільстві, особливого значення набувають розвиток і становлення демократичних цінностей у молоді. Реалізація цього завдання викликає потребу в більш детальному вивченні процесу політичної соціалізації, визначенні ролі та місця владно-підвладної взаємодії в політичній картині світу молоді. Розкриття специфіки політичної соціалізації молоді можливе завдяки вивченню її уявлень про владні режими. Традиційні номотетичні методи, які найчастіше використовують у таких дослідженнях, накладають певні обмеження на дослідників і повною мірою ускладнюють виявлення специфіки соціальних репрезентацій молоді. Тож виникає необхідність у пошуку таких дослідницьких інструментів, використання яких дало б змогу подолати наявні методичні труднощі. У зв’язку із цим увага дослідників прикута нині до ідеографічних методів, серед яких особливе місце належить проективним технікам. Діагностичний потенціал проективних методів і методик у цій сфері вивчено недостатньо, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Уявлення про владні режими ми розглядаємо як невід’ємну частину політичної картини світу студентської молоді. Саме тому при розробленні